

„Pocztówki z naszej okolicy. Historia ulic Siennej i Śliskiej”

15.05.2019 - 10.01.2020

Dzieje obu ulic zaczynają się pod koniec XVIII wieku. Już w XIX wieku stały się one świadectwem bogatych, polsko-żydowskich relacji społecznych – kamienice czynszowe przy Siennej i Śliskiej zamieszkiwali zarówno Polacy, jak i Żydzi. W 1878 roku ukończono budowę Szpitala Dziecięcego Bersohnów i Baumanów, ufundowanego przez dwie rodziny żydowskich filantropów, który do dziś stoi przy Siennej 60. Leczą w nim dzieci bez względu na ich wyznanie. Na przełomie XIX i XX wieku mieściły się tu już sklepy, popularne kino, fabryka armatur i Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Pracowników Handlowych i Przemysłowych. W latach 30. przybyło w tym rejonie placówek edukacyjnych.

Podczas okupacji niemieckiej ten rejon Warszawy znalazł się w granicach tzw. małego getta. Przy Siennej 41 mieszkała z rodzicami, przesiedlona tam z Zielnej, nastoletnia wówczas Mary Berg – autorka jednego z najbardziej znanych pamiętników z getta warszawskiego. Sienna 16 to ostatnia lokalizacja Domu Sierot Stefanii Wilczyńskiej i Janusza Korczaka. Podczas Powstania w Getcie Warszawskim i Powstania Warszawskiego w Szpitalu Dziecięcym Bersohnów i Baumanów leczono pacjentów. Ten historyczny zabytek jest wyjątkowym świadkiem historii, ocalałym z wojennego pogorzeliska. Muzeum Getta Warszawskiego planuje zorganizować w nim swoją wystawę stałą w 2023 roku.

opracowanie:
Magdalena Tarnowska

Współpraca:
Anna Szalas, Adam Wolniewicz,
Magdalena Zielińska, prof. Konrad Zieliński
Muzeum Getta Warszawskiego, www.1943.pl

Projekt plastyczny:
Andrzej Wąsik, andu.pl

Materiały wykorzystane na wystawie pochodzą z:
Materiały wykorzystane na wystawie pochodzą z: Biblioteki Narodowej (BN), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Bildarchiv Österreichische Nationalbibliothek w Wiedniu, Bildarchiv Foto Marburg (BFM), Archiwum Państwowego w Warszawie, kolekcji Mieczysława Jedruszczaka.

WYSTAWA Pocztówki z naszej okolicy

Historia ulic Siennej i Śliskiej

Mapa, tzw. plan Lindleya, ukazująca fragment śródmieścia Warszawy. Zaznaczono współczesne Muzeum Getta Warszawskiego, Pałac Kultury i Nauki oraz Szpitala Dziecięce Bersohnów i Baumandów. APW, Zespół 1001, Długość Kanału i Wodociągów w Warszawie, 1897, sygn. PL-734R

Pocztówki z naszej okolicy

Historia ulic Siennej i Śliskiej

PRZED I WOJNĄ ŚWIATOWĄ

Historia ulic Siennej i Śliskiej rozpoczyna się w XVIII wieku. Wtedy to granice Warszawy zostały znacznie poszerzone, a na przyłączonym obszarze wytyczono nowe ulice: Sienną i Śliską.

Nazwa tej ostatniej nawiązywała zapewne do rozległych łąk i pól. Sienna rozpoczynała się przy ulicy Złota i dochodziła do Twardej, później ją przedłużano. Podczas gdy jej wschodnia część znajdowała się w centralnej części miasta, zabudowywała się szybciej, zachodnia jeszcze długo utrzymywała charakter. Działały tu młyny, kuźnie i browary i dopiero w drugiej połowie XIX wieku, wraz z rozbudową miasta, coraz gęściej zabudowywano ją kamienicami czynszowymi. Mieszkali tu nie tylko Polacy, ale i Żydzi. W drugiej połowie XIX w. stanowili już blisko jedną trzecią mieszkańców miasta. W 1878 roku, z inicjatywy zamożnych rodzin warszawskich – Bersohnów, pomiędzy Sienną a Śliską wzniesiono szpital dla dzieci żydowskich, ale statut placówki przewidywał również przyjmowanie dzieci chrześcijańskich.

Szpital i wzniesiony nieco później pawilon okulistyki, to jedne z niewielu budynków, które przetrwały 1944 roku. Po utworzeniu getta niemieckie budynki szpitalne znalazły się w jego granicach. W sierpniu 1944 roku w szpitalu mieścił się powstaniec.

W kwietniu 2023 roku planujemy otwarcie tu Muzeum Getta Warszawskiego.

z ul. Siennej, przed 1914, BN, sygn. DZS XII 86/p.19/73.

PRZED I WOJNĄ ŚWIATOWĄ

W XIX wieku zabudowa ulicy Siennej rozwijała się stopniowo i różniła w zależności od okolicy, przebiegała. Najokazalsze budynki powstały w rejonie ulicy Marszałkowskiej.

Na przełomie XIX i XX wieku pojawiły się tu kilkupiętrowe kamienice, a wraz z nimi sklepy, kawiarnie oraz instytucje.

Na rogu Siennej i Marszałkowskiej znajdował się elegancki sklep kolonialny, pod numerem 2 kinoteatr „Trianon”, pod nr 15 od 1893 roku siedziba Specjalna Fabryka Armatur – zaczął słynnych Zakładów Przemysłu Ciągnikowego.

W 1913 roku pod numerem 16 powstał trzyetazowy gmach Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Przemysłowców i Handlowców, który stał się ośrodkiem życia kulturalnego i politycznego ulicy.

Budynek Filharmonii ukazany z prawej strony znajduje w tym samym miejscu – dziś na ul.

Sienka między Miedzią a Żelazną, II poł. lat 1930-tych, APW
Archiwum Miasta Warszawy, Referat Gabarytów, t. 41, sygn. 5672.

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

W dwudziestolecie międzywojennym odcinek przecinający dzisiejszą Wolę był w około połowę zamieszkiwany przez społeczność żydowską.

Zabudowany skromniejszymi czynszówkami zaniedbany i uważany za niebezpieczny.

Inaczej było w okolicy Szpitala Bersohnów – mieszkało tu sporo przedstawicieli żydowskiej intelektualnej Warszawy, a ich domy nie były miejscami spotkań znakomitych artystów i

iecięcy Bersohnów i Baumanów, 1930, Koncern Ilustrowany Kurier
- Archiwum Ilustracji, NAC, sygn. 1-C-683-1

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

Niewątpliwie najbardziej znaną budowlą ulicy Sieniej był Szpital Dziecięcy Bersohnów i Baumanów, 1930, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, NAC, sygn. 1-C-683-1.

Wśród członków zarządu i personelu było wielu filantropów, działaczy społecznych i wybitnych specjalistów, m.in. Janusz Korczak (Henryk Sierot, 1878–1942).

Szpital dobrze służył małym mieszkańcom, lecz po I wojnie światowej, niedoinwestowany i pozbawiony części wyposażenia i niezbędnych specjalistów, Szpital Dziecięcy Bersohnów i Baumanów, 1930, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji, NAC, sygn. 1-C-683-1.

wnętrza domu przy Sieniej 16 (ok. 1913–1914), „Przegląd Techniczny” R. 14, s. 508; Atlas „Towarzystwo Bratnia Pomoc S.U.W.”, 1931, BN, sygn. D1S XVIC 1c

TWO BRATNIA POMOC S.U.W.

Dnia 1 lutego 1927 r.

O GODZ. 10 WIECZ.

w SALI ZW. HANDLOWCÓW (SIENIA 16)

ODRĘDZIE SIĘ

BAL AKADEMICKI

Do tańca przygrywać będzie ORKIESTRA AKADEMICKA
(JAZZ) pod M. Konarskiego.

WSTĘP w wysokości 2 zł i 4 zł (złoty) i 5 zł (srebrny) włącznie z kosztami. WSTĘP w wysokości 1 zł i 2 zł (srebrny) włącznie z kosztami. WSTĘP w wysokości 1 zł i 2 zł (srebrny) włącznie z kosztami.

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE

Najokazalszy na ulicy Sieniej był dom Towarzystwa Bratnia Pomoc S.U.W. i Przemysłowych usytuowany pod numerem 16. Zaprojektowany przez Teofila Wiśniowskiego (1869–1936), został oddany do użytku w 1914. Służył jako miejsce spotkań dla skupiającego osiem tysięcy członków Towarzystwa. Poza dwie kondygnacje wielką salą balową na piętrze mieściły się: jadalnia, kuchnia, biuro, wynajęcie, a nawet sala gimnastyczna. W dwudziestoleciu międzywojennym odbyły się tam wiele spotkań politycznych, odczytów, zabaw tanecznych i imprez charytatywnych.

W czasie II wojny światowej organizowano tam kursy, m.in. kurs rysunkowy, który znamy z książki Mary Berg (1919–1998) – autorki jednego z najbardziej znanych dzieł z getta warszawskiego.

Dom przy Sieniej 16 był też ostatnią lokalizacją Sierot, założonego przez Stefanię Wilczyńską Korczaka.

Budynek przetrwał II wojnę światową, lecz wyburzony pod budowę PKiN w latach 1950–1951.

VIE-SIENNA 2D

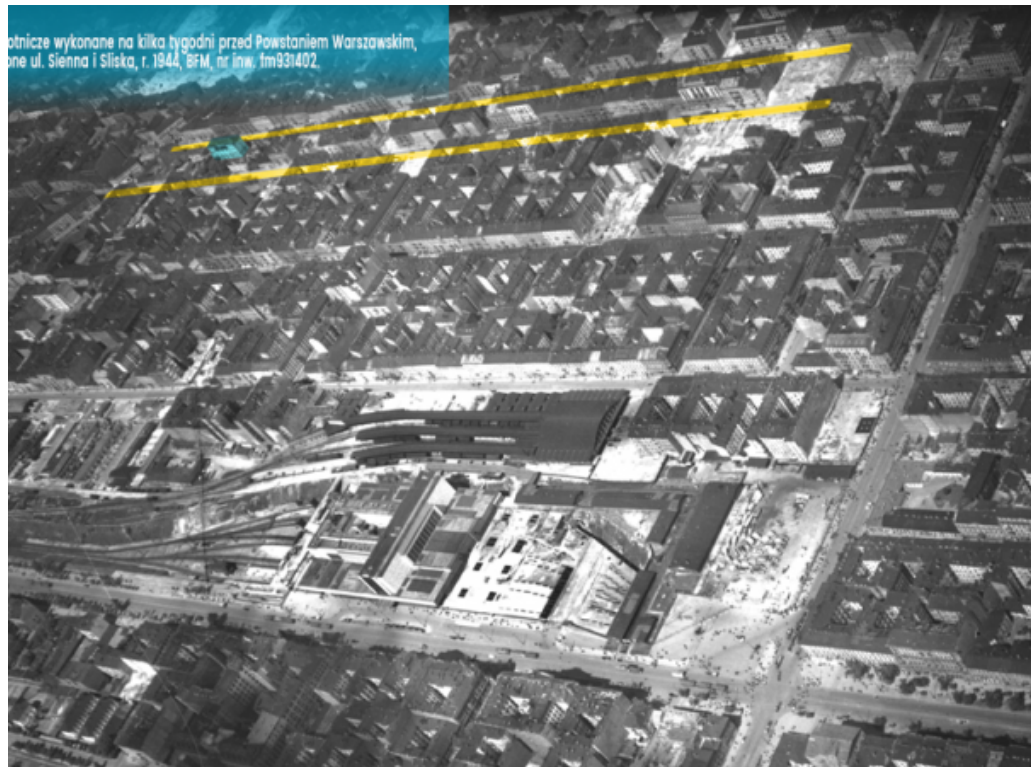
Zakł. Graf. B. Wierzbicki i S-ka.

Do 1942 roku na ul. Słiskiej mieszkał znany Władysław Szpilman (1911–2000). Grał w klatkę z Tatianą Epstein, gdzie przychodziła żydowska intelektualna. Z domu na Słiskiej Szpilman niedaleko do drugiego miejsca pracy – w latach 1935–1939 był etatowym pianistą Polskiego którego rozgłośnia mieściła się przy ul. Ziel. Kamienica przy ul. Słiskiej 60 to z kolei „dom” – administrator tak dobierał lokatorów, by wśród nich jak najwięcej pisarzy. Niektórzy pisywali do znanego, wydawanego w latach warszawskiego dziennika w języku jidysz „*Ha-Dzisiaj*”, który był jedną z najbardziej poczytną gazet żydowskich w kraju.

Важнейшее значение имеет создание благоприятных условий для развития и совершенствования отечественной науки.

Ulice Sienna i Śliska, zarówno przed 1939 r. wojnie były miejscem ożywionej aktywności mieszkańców miasta. Świadcza o tym zachowane liczne afisze imprez rozrywkowych i kulturalnych, spotkań lub politycznych agitacji i odczytów.

Lotnicze wykonanie na kilka tygodni przed Powstaniem Warszawskim, ok. ul. Sienna i Śliska, r. 1944, BFM, nr inw. 1m931402.

WYBUCH II WOJNY ŚWIATOWEJ

Wybuch II wojny światowej oznaczał początek wieloletniego niszczenia stolicy. Już we wrześniu 1939 roku podczas oblężenia Warszawy przez Niemców, zniszczeniu uległo około 10 proc. zabudowań.

W czerwcu 1941 roku miał miejsce pierwszy atak samolotów niemieckich. Bomby spadały nie tylko na niemieckie bazy, ale i na gęsto zaludnione dzielnice mieszkaniowe, w tym także na ulicę Sienną.

Z pożogi wojennej ocalały tylko nieliczne budynki wzdłuż ulic Siennej i Śliskiej. Wśród nich były gmach Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Pracowników Handlowych i Przemysłowych oraz dawny Szpital Dzieci Bersohnów i Baumanów (Szpital oraz ulice Sienna i Śliska zaznaczyliśmy na zdjęciu poniżej kolorem żółtym i błękitnym).

Ulica Sienna w kierunku zachodnim ze skrzyżowania z Zielną, zima 1941, BGON, nr inw. EZ 2840 Cl3128 5 01.

GETTO WARSZAWSKIE

Ulice Sienna i Śliska znalazły się w obrębie utworzonego przez Niemców getta – otoczonego wysokimi murami i zamkniętego 16 listopada 1940 roku. W jego granicach – na terenie o powierzchni ponad 3 km² – zostało uwięzionych ponad 400 tysięcy Żydów. Getto stanowiło kolejny etap zaplanowanej przez Niemców eksterminacji ludności żydowskiej, który miał się zakończyć w obozie śmierci w Treblince, gdzie wywieziono około 300 tysięcy ludzi. Tak zwane „małe getto” w Warszawie było w dużej mierze przez zasymilowanych Żydów uważane za „lepszą” część dzielnicy. Sienna – jej główna arteria – była przez Janusza Korczaka „Alejami Ujazdowskimi” i „Alejami Ringelbluma” – „jstrną wyspą”, gdzie można było znaleźć eleganckie panie przechadzające się z pieskami. („Nocne życie, rejdach, nerwowość getta”). Wiosną 1941 roku w kawiarni, w której grał Władysław Szpilman, a w której mieszkał znany malarz, Roman Kramsztyk (1885–1942), portrecista, współzałożyciel m.in. uznanej grupy artystycznej „Rytm”, stworzył cykl rysunków ukazujących życie w getcie. W latach Zagłady Szpital Przyjaciół Dzieci, dawny Szpital Bersohnów i Baumanów nadal funkcjonował. Jego pracownicy pod kierunkiem Anny Braude mimo nieludzkich warunków, starali się ratować dzieci. W 1942 roku prowadzono też w tajemnicy przed okupantem badania naukowe nad chorobą głodową (Choroba głodowa. Badania kliniczne nad głodem wykonane w getcie warszawskim).

ul. Sienią w kierunku zachodnim od strony ul. Wielkiej, zima r. 1940/41, inw. EŻ 2840 CI.3128 5 03.

GETTO WARSZAWSKIE

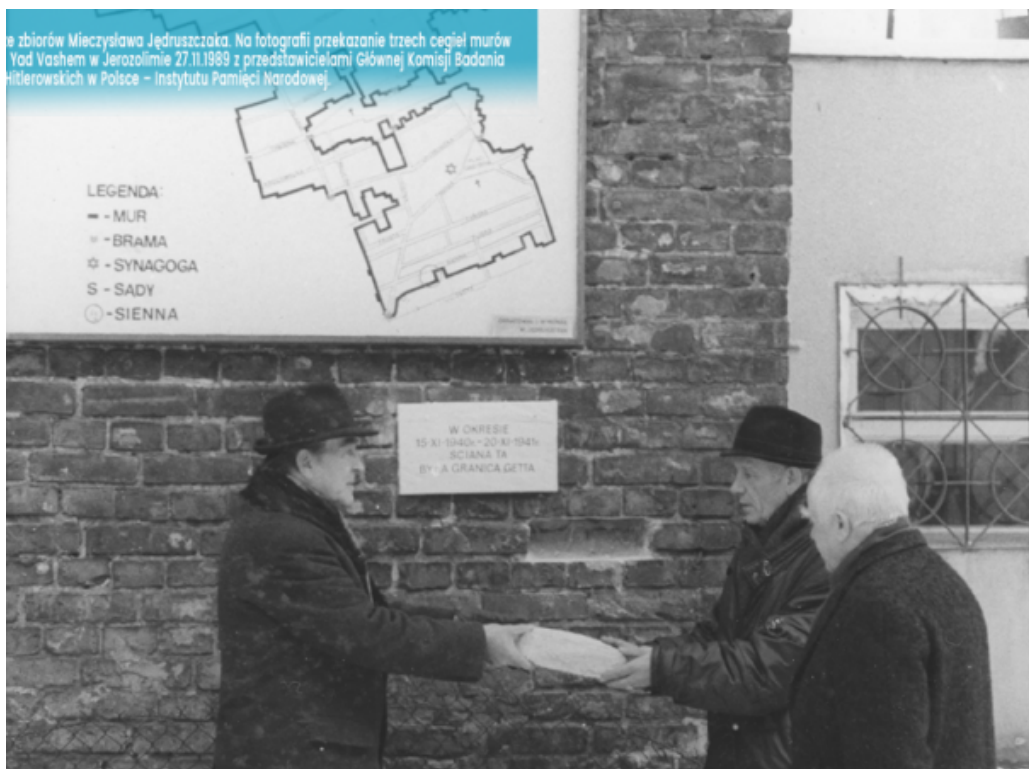
Małe getto' zostało zlikwidowane przez Niemców 1942 roku podczas tzw. wielkiej akcji likwidacji. Obszar, wraz z ulicami Sienią i Śliską, został włączony do aryjskiej części miasta.

Szpital Dziecięcy został przeniesiony do dawnej ulicy Stawki 6/8 znajdującej się w obrębie Ums – miejsca gromadzenia Żydów przed wywózką zagłady w Treblince. W obozie została zamordowana większość pacjentów i personelu placówki.

Wychowankowie Domu Sierot – około 200 dzieci z Januszem Korczakiem i Stefanią Wilczyńską – zostali wywiezieni do Treblinki 5 lub 6 sierpnia 1942 roku.

Na początku 1943 roku, w opuszczonych zabudowlach Szpitala Dziecięcego Bersohnów i Baumanów utworzono Klinikę Dziecięcą z ulicy Litewskiej. 19 kwietnia w tzw. getcie szczątkowym wybuchło Powstanie, przez Niemców niespełna miesiąc później. Teren niemal zrównany z ziemią. Ulice Sienią i Śliską w ogniu walk Powstania Warszawskiego trwały od 2 października 1944 roku. W dawnej Szpitalu Dziecięcym urządzono połowę szpitala zgrupowania „II”. Na Śliskiej pod nr 6/8 mieściła się Rejonowa Rządowa III Śródmieście-Północ. Obie ulice bardzo mocno ucierpiały w powstaniu. Większość domów legła w gruzach.

ze zbiorów Mieczysława Jędruszcza. Na fotografii przekazanie trzech cegieł murów z Yod Vashem w Jerozolimie 27.11.1989 z przedstawicielami Głównej Komisji Badania Hitlerowskich w Polsce – Instytutu Pamięi Narodowej.

PO WOJNIE

Fragmety murów getta zachowały się w Szpitalu Bersohnów i Baumanów – na podkaimenic przy ul. Siennej 55.

O jego zachowanie walczył od lat 70. XX w. Mieczysław Jędruszcak (1921–2016), ceniweteran II wojny światowej.

Historię swoich działań zachował w kilkutozborze złożonym z albumów fotografii i wpiodwiedzających to miejsce, pochodzących zświata.

Dzięki jego wysiłkom fragmenty murów getświadectwa tragicznego losu Żydów Warszsię odpowiednio zabezpieczyć.

W 2010 roku wmurowano tam pamiątkowe

Widok Szpitala Dziecięcego Bersohnów i Boumanów z lotu ptaka, 2018, Muzeum Getta Warszawskiego.

CZAS ODBUDOWY

Po przeprowadzeniu prac remontowych w 1945 roku z wojennej pozogi budynku dawnego Szpitala Dziecięcego ulokowano siedzibę Centralnego Związku Żydów w Polsce (w latach 1946–1950), a następnie działającego pod jego egidą Żydowskiego Towarzystwa Krzewienia Sztuk Pięknych (w latach 1947–1950).

Jego działalności zawdzięczamy w dużej mierze ocalenie resztek dorobku kulturowego polskiej społeczności żydowskiej.

W 1953 roku ponownie został tu otworzony Szpital Dziecięcy Zakaźny im. Dzieci Warszawy (działający do 2001 roku), następnie oddział Szpitala Dziecięcego w Dziekanowie Leśnym (do 2001 roku).

Wystawiony na sprzedaż przez samorząd m. st. warszawskiego, ostatecznie w 2018 roku został przeznaczony na siedzibę Muzeum Getta Warszawskiego, które otworzy w nim swoją siedzibę w roku 2023.

Szkoła na ulicy Żłotej w Warszawie, w tle widoczne zniszczone budynki przy ulicach Żłotej i Sienniej, 1968, fot. Zbyszek Siemaszko, NAC, sygn. 51-348-2.

CZAS ODBUDOWY

Już na początku 1945 roku Krajowa Rada Administracyjna przyjęła uchwałę o odbudowie stolicy. To bezprecedensowe, olbrzymie przedsięwzięcie, którego realizacja byłaby niemożliwa bez zaangażowania mieszkańców całego kraju, finansowano m.in. z dobrowolnych składek obywateli.

W 1952 roku władze ZSRR przyjęły rezolucję Pałacu Kultury i Nauki w centrum stolicy – „radzieckiego dla narodu polskiego”. W tym celu wyburzono m.in. początkowe odcinki Sienniej i Żłotej od Marszałkowskiej do nowo wytyczonego ul. Emilii Plater. Jedynymi pozostałościami po dawnych ulicach są tablice z ich nazwami wmurowane w okalającym PKiN.

Nowy Dom Handlowy „Feniks” przy skrzyżowaniu ul. Żelaznej i Siennej, 1972, fot. Grażyna Rutowska, NAC, sygn. 40-W-46-1B.

CZAS ODBUDOWY

Ocalałe części ulic stopniowo przywracano. Wiele kamienic wyburzono pod wieżowce i bloków z wielkiej płyty.

Odbudowa stolicy zapewniała ludziom nie tylko pracę, ale i poprawę warunków życia.

W 1967 roku rozpoczęto budowę Domu Handlowego „Feniks” na rogu ulic Żelaznej i Siennej, który stał się popularnym miejscem zakupów wśród mieszkańców tej części miasta.

Zaprojektowanego przez Jana Zdanowicza „Feniks” oddano do użytku w 1971 roku.

Rok później budynek wyróżniono w konkursie Warszawy na najładniejszy budynek w stolicy.

Nowoczesną bryłę zdobiły rzadko wykorzystywane panele z aluminium i fantazyjnie udekorowane a czasem nawet kwieciste stelaże w formie

Budynek wyburzono w 2009 roku.

Na rogu ul. Sielskiej i ul. Emilii Plater działał Dom Meblowy „Emilia”.

Wystawa książek przed Pałacem Kultury i Nauki w Warszawie podczas Dni Oświaty. Książki w tle widoczne budynki przy ul. Sielskiej, 9.5.1976, fot. Grażyna Rutowska, NAC, sygn. 40-W-46-1B.

CZAS ODBUDOWY

Ulice Sienna i Sielska były świadkami wielu ważnych i ludzkich historii – zarówno tych niezwykłych i bohaterskich, tragicznych, jak i tych zupełnie codziennych.

Ulokowane w sercu miasta – część ulic została zagospodarowana pod budowę Pałacu Kultury i Nauki oraz otaczających go parków – stanowiły one ważny element na kulturalnej mapie stolicy.

Imprezy kulturalne i rozrywkowe organizowane w PKiN cieszyły się, i nadal cieszą, ogromnym powodzeniem, a parki stanowią często ulubione miejsce odpoczynku wśród miejskiego zgiełku.

Muzeum Getta Warszawskiego

Szanowni Państwo,

Muzeum Getta Warszawskiego w kwietniu 2023 r., w 80. rocznicę wybuchu powstania w getcie warszawskim, planuje otwarcie w budynku dawnego Szpitala Bersohnów i Baumanów wystawy stałej. W związku z tym zwracamy się z gorącym apelem do mieszkańców miasta-świadków historii, aby podzielili się swoimi wspomnieniami na temat Szpitala, przedwojennych mieszkańców stolicy, getta warszawskiego. Poszukujemy również pamiątek związanych z gettem warszawskim i innymi gettami w okupowanej Polsce. Osoby będące w posiadaniu obiektów o wartości historycznej, przedmiotów codziennego użytku, dokumentów, zdjęć lub listów, chętne do ich udostępnienia na rzecz wystawy stałej Muzeum, mogą zgłaszać się do tymczasowej siedziby Muzeum Getta Warszawskiego przy ul. Zielnej 39. Wcześniej prosimy o kontakt telefoniczny: +48 22 419 92 50 (od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00–17.00) lub mailowy: muzeum@1943.pl

Z wyrazami szacunku,
Albert Stankowski
Dyrektor Muzeum Getta Warszawskiego
Więcej informacji na www.1943.pl.

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

NARODOWE
ARCHIWUM
CYFROWE

„Pocztówki z naszej okolicy. Historia ulic Siennej i Śliskiej”

Data

2019-05-15

wydarzenia:**Data**

2022-03-19 04:55

wydruku:**Źródło:**

<http://1943.pl/wystawy/pocztowki-z-naszej-okolicy-historia-ulic-siennej-i-sliskiej/>